

Dòp ëd la lege italian-a për le lenghe minoritarie, letera duverta ai piemontèisista:

“PIJEVLA NEN, I L'AVÌO RASON NOJÀUTRI”

Pròpi ant ël mentre ch'i vè scrivo, a smija che 'l parlament ëd j'italian a l'abia aprovà an manera definitiva la lege an sla tùa dle minoranse lenghistiche. E 'l piemontèis a-i é nen; i veuj di ch'a l'é nen ant la lista dle lenghe che j'italian – con l'agiut dij sò rapresentant a Roma – a s'angagio a respeté; ant la realtà 'l piemontèis a-i é, as capiss (contut che nen tuti a sio d'acòrdi, coma 'l Professor Telmon ëd l'Università 'd Turin; vardé sò tòch an sla “Stampa” dël 9 ëd november):

Se peui i l'ève veuja 'd savèj tut, ma pròpi tut, an sle dèscussion ch'a l'han ëmnà a la lege, e i l'ève lè stòmì bon e 'l fidich nen a tòch, i peule lese la bela relaxion an sël numer ëd november ëd “Gioventura Piemontèisa” (i lo diso senza ironia; coma i peule vedde, mi i l'hai gnun-a tëmma 'd fé publissità ai giornaj dla concorenza. I son superior).

A l'é motobin probabil che ij piemontèisista a parleran d'è sta lege anpass, ant ij meis ch'a vniran. Mi, për contra, i na parlo mach ancheuj, e peui ciuto. Promèttù.

A smija che j'italian a l'abio fàit la lege perchè da quaic part an soa costitussion a j'ero angaggiass a la tùa dle lenghe minoritarie. A son na republica fondà an sël travaj (coma tuti a san, anglèis, alman, american e via parèj a son ëd garga e 'd plandron fondà

an sla fagnanaria; e, coma tuti a san, l'espression “dolce far niente” a l'é tirà fòra dal dialèt ëd Dusseldorf). E, an essend che soa costitussion a j'angagia al travaj, e che lòn ch'a promèttu peui a lo fan, dòp ëd na sinquanten-a d'ani a l'han fàit la lege.

Coma miraco i seve se minca tant i lese mé tòch su cost giornal, a mi dla lege am na fa franch pòch. Da na mira, i son fin-a content che adess na lege a-i sia – am piasria che ij piemontèisista a sgontèssu pì nen ij chitarin con j'arceste, le petission, le proteste e le preuve provà che 'l piemontèis a l'é na lenga, contact! E a lasseisso sté sindich, consijé e senador, ch'a son li ch'as sacrifico për fene tut ël bin che già an fan tuti ij di.

Coma ch'i l'hai già dit (ma *repetita iuvat*) mi i veuj nen esse protegiù da gnun. Da tanti ani i l'hai gnanca la “carta d'identità” – pensé mach s'i l'hai dabzogn ëd profession, e 'd cola dj'italian peui ... gent che a l'ha da sempe na sèta qual propension a tiré 'd cotlè da stèrmà (coma tuti a san, la mafia a l'é n'òtra avenscion ëd coj ëd Dusseldorf. Da là a l'é rivà da noi, che peui i l'òma passajla a j'italian. Ma lor a l'han fàit na comission apòsta, e a son an camin a arzolve 'l problema – dësmentié mai che a son fondà an sël travaj).

Ma – a diran mé tre o quat letor (costa i l'hai lesula,

ma i sai pì nen anté) – adess provensal, forlan e sard a saran protegiù e nòsta lenga nò; soa lenga a vnirà su an piòta coma le masnà dla publissità – cole che la mare (ch'a l'é sempe bionda) a-j dà da mangé la colassion ch'a fa bin, e lor (ch'a son ëdcò biond e bej, as capiss) a corato fòra; e che ca, che cort ch'a l'han, ij dèsbela!

E che giuocator, ij gagno malefich!

Për contra ël piemontèis a sarà na masnà ch'as na sta ant un canton, con ël morfel che a-j cala dal nas, pòver e splufrì pèj dle masnà dl'Africa e j'albanèis. Ma le masnà dl'Africa a l'han j'euje gròss e a rijo sempe, e j'albanèis a son simpatic – sedèsnò a-j' manderio nen le meisin-e, le cuverte e tanti bej sòld (sòld ëd j'òutri, as capiss: gnente a l'é pì bel che fé dël bin con ij sòld ëd j'òutri).

Për contra 'l piemontèis a sarà na masnà voita e grama; e peui a meurerà e a sò pòst a-i sarà mach pì l'italian (nò: a-i sarà ëdcò l'albanèis e 'l romani, ch'a saria peui la lenga dij singer).

E antlora mi, ch'i son sempe alegher, iv diso: gnun-a tëmma. Prima 'd tut, j'italian a son gnanca bon a fé andé anans ij treno, e vojàutri i pense che a sio bon a fé la tùa dle minoranse? Për lor-lì, la tùa 'd na lenga a la fan la region e ij cors ant le scòle (coma për tanti piemontèisista). Scoté lòn ch'a dis ël Prof. Telmon

an sla “Stampa” a propòsit ëd lòn ch'a ciamo “diversità culturale”: «Basterebbe insegnarla nelle scuole, se ci fossero insegnanti preparati in patois».

I soma a pòst! Se sard, forlan e provensal a 'mprenderan soa lenga coma mi da cit i amprenia la matematica, a son ciolà. E le region? Le region a faran ëd cartej (ò tilèt) e a scrivran ël nòm dij pòst an forlan, sard e provensal. E nen an piemontèis. E antlora? Vojàutri i pense che pare e mare a parleran forlan a le masnà perchè la region a scriv an forlan? Lassomèjlo chërde al prof. Telmon e a tuti ij piemontèisista ch'a veulo esse protegiù e che a l'han ancor nen capì che pare e mare a mosto **nen** a soe masnà forlan, sard, provensal e **piemontèis** perchè sard, forlan, provensal e **piemontèis** a fan nen trové 'n travaj quand ch'it an n'has dabzogn, it jè deuvre nen ant la vita e, për fela curta, a servo a gnente.

Provensal, sard, furlan e **piemontèis** a servo për contra a tanti cit anteletuaj ch'a bërlico le frise e a cheujo ij quat sòld che lè stat a-j' campa (na cita part dij sòld che lè stat a l'ha pijà a tuti j'òutri, as capiss). E che peui soens a diso che 'l piemontèis a l'é un dialèt, e che miraco a saria mej desse da fé “për salvé l'italian da l'agression linguistica (*sic!* a saria nen “lenghistica”?) dl'anglèis” (ël Professor Gasca Queirazza, dla “Ca de

Studi Piemontèis”; arportà da “Gioventura Piemontèisa”, November 1999, pagina 6). Coma s'a fussa stàit l'anglèis a massé 'l piemontèis! E coma se, për contra, a fusso nen l'italian e j'italian nòsti nemis!

La tùa dlè stat a l'ha mai salvà gnun-a lenga da l'estinsion, perchè la rason ch'a son jè stat ch'a masso le lenghe e lè stat dj'italian pì che j'òutri.

E antlora? E antlora (*repetita iuvat*) a vanta fé 'n maniera che 'l piemontèis a serva; a vanta vedde 'l piemontèis tuti ij di, ansima a lòn ch'i mangioma e a lòn ch'i catoma. Pèrchè lòn ch'i catoma a l'é 'dcò lòn ch'i voroma, ch'i l'òma sèrnù an libertà; a l'é malfé pensé che quaidun a l'abia anvers “sò” rapresentant politich l'istess anteresse ch'a l'ha për lòn ch'a cata. Un piemontèis protegiù da nè stat nemis a 'ndaia a arzigh d'esse pijà coma “ròba dlè stat”, e lè stat a l'é cola còsa veja e pòch polida ch'an tormenta tuti ij di, con soe taje e soe boricade – quand ch'at massa nen o at buta nen an përzon. I foma motobin pì atension a caté ant ël pòst giust che a la cros ch'i butoma minca tant (bastansa sovens, a di la vrità) an s'un papé – lòn ch'a ciamo eleccion. I foma motobin pì atension a le novità dla tecnica che a le tavanade dij politich. E antlora a vantrà ciamesse s'a peussa nen fé 'd pì ël neuv “coretor ortografich” për ël

piemontèis (i chërdo nen che sard ò forlan a 'n n'abio un), che tuti ij piemontèisista-poeta, ij piemontèisista-politich, ij piemontèisista-giornalista e ij piemontèisista-professor (pèj ëd mi) butà ansema.

A la bon-a fin, gnun a podrà salvé ël piemontèis (e j'òtre lenghe) se la gent a lo veul nen. E, ancheuj, ij piemontèis a lo veulo nen. Ma se la gent a lo vorerà, a podrà fé 'd tut. E gnun èstat a podrà fermela – figuromse j'italian.

E antlora a podrà fin-a riveje che quaidun a capissa ‘dcò ch'i l'avio rason noi d' “Assion Piemontèisa”.

A-i é nen dabzogn ch'an lo disa. Ma, miraco, j'amis dlè Piemont (ch'a son ëdcò, ma nen mach, j'amis ëd “Piemont” – ch'a saria 'n neuv partì politich ch'a veul giutene a fene tanta, ma pròpi tanta, bin) as ancòzzèran che le strà ‘d Roma – ò dla region – a son pien-e 'd pauta e a mèn-o ant la drugia (ma na drugia d'anté che a chërso nen le reuse, com'a disia na veja canson ëd De André).

E miraco a chitèran – i chitèroma tuti – ëd fene la guera an tra 'd noi, con le alusion e le poesie, ma rigorosament sempe da daré ëd le spale, **coma ch'a fan j'italian.**

E is butroma a travajé, coma ch'a fan (o a fasio?) ij piemontèis. E coma che a dovrio fé ij piemontèisista. Pijevla nen.

Mauro Tosco

ÈL CONTRAPASS**N'ARCÒRD ÈD BARBA TÒNI CONSIJÉ**

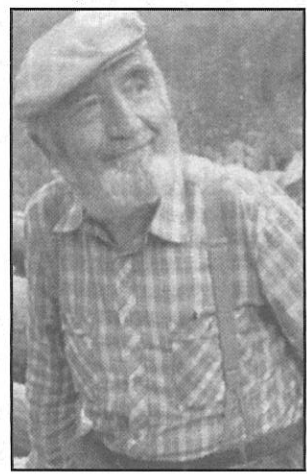
I son èstàita frapà da la neuva che Barba Tòni a-i é pì nen.

Èd costa pèrson-a, ch'i l'hai avù ocasion ëd conòsse ch'èch ann andarera, am resta n'arcòrd creus e dròlo. An assistend a cheidun-a dle ciambreë dël Consèj Regional dij temp passà, cole dij primì ani novanta, i l'avìa notà d'amblé soa figura motobin carateristica, për sò aspet fisich da viton, për ël pass cadensà dij sò scarpon grev, për soe camise scossèise e për soe braje 'd fustagn resùe da le bertele e, a la finitiva, për soa borsa mòla ch'a guernava l'anvilup dij document necessari a soa attività da consijé: a smijava ch'a fussa rivà ambeleli për cas, an mes a le giache bleu e a le mude grise dj'òutri consijé.

I l'avìa 'dcò avù ocasion ëd parléje, convnù che sò pòst, ant ël semisercc dla sala

consijar, a l'era motobin tacà a noi dël pùblich e, bele se nen sempe i j'era d'acòrdi con soe idéje, i l'avìa dovù arcondèssje 'n comportament ès-cet e onest conform a soe convension.

Pi che dur ant le critiche anvers la “mancin-a”, critiche esponùe senza sosta, a l'era stàit fra ij prim a dèstachesse da sò partì, la Lega Nòrd, sùbit apress dël “ribalton”.

Soa manera d'esprimse, soa greca grisa, sò sguard e sò soris, soens irònich, a trasmèttio 'n grinor e na sempietà 'd vita che 'ncheuj a son pì che ràir.

E pura a l'era fòrt e frem ant ij sò but e conosceur creus dël Piemont dont a l'era arsercador passionà ëd tradission, stòria e literatura; a l'era 'dcò poeta sensìbil e s-cet.

A Beppe Burzio i disoma nòst grassie perchè, an convensend da bin soa vajan-tisa d'è scrittor piemontèis, a l'ha sempe guernaje nè spassi su Assion Piemontèisa, con la rubrica NOVARIE, an dasand parèj a tuti noi la possibilità 'd conòsso pì da bin e pì bin apressiolo.

I lo arcordoma con grinor.

Myriam

PIEMONTE CH'A BOGIA, PÒCH, MA A BOGIA**LE NOVARIÈ DAL MONTERÒSA**

Coma da ses ani a sta part a l'é anandiasse al teatro Monteròsa la rassègna dël teatro còmich piemontèis “Tut da rije”, organisà da j'amis dla compagnia Carla S. A son già quat le comedie a le quaj i l'òma assistù. E a l'è 'l cas ëd ciarì sùbit na ròba. Dèdlà 'd quaic ecession, ch'a l'è ancor nen ancipità e che, se e quand a ncapiterà i segnalèroma, j'ator, bele se diletant, a son tuti brav e preparà.

J'afé ch'a 'rciamo l'aten-sion dla critica a son d'òutri, test e regia për esempi. La prima comedia a l'é stàita “**Na sonada 'd monsù Bricchet**” ëd Mariani, butà an sena da la compagnia “**Attaccabottoni**”. Piasosa la comedia, brav j'ator, bej costum e sene. Lòn ch'a l'era nen vaire a pòst a l'era la destribus-

sion ëd le part e lòn ch'a mancava dël tut a l'era 'l rispet për la lenga piemontèisa. Tant për fé n'è-sempli, pensé che an sël fujet spatarà da la compagnia për la presentassion dla comedia, a-i son pì d'eror che 'd paròle. A l'è tut dit.

La sconda comedia a l'é stàita “**Ij giget dla vilegiadura**” ch'a saria peui la tradussion ëd “Le smanie della villeggiatura” ëd Goldoni, presentà da la compagnia “**Gruppo Teatro Specchio**” ëd Sirié. Ancaminoma con ël dì che 'l regista a l'achit a l'ha presentà comedia e compagnia con la babija 'd coj ch'as sento ij soj depositari dla coltura. I seguitoma peui col signalé che la comedia 'd Goldoni a l'é nen èstàita antepretà e tramudà, coma situassion còmiche, ant n'òtra

epoca, ma tut sempiamet mach tradovùe e lòn ch'a amusava la gent ant ël set-sent ancheuj a l'é pì nen amusant. E i finoma col forà che la tradussion a l'é stàita fàita ant un lengagi piemontèis pòver e gròsse, antramentre che la serventa, l'única restà con la part an italian, a s'esprimia ant un lengagi da acadèmich dla “Crusca”. A saralo pà për fé armarché le diferense fra ij piemontèis, viton ignorant e gròsse e j'italian, fin, polid e savant? A la fin dël prim at i 'n n'avìa pro, e i son andamne. A l'é la prima vira ch'a m'ancapita al Monteròsa.

La tersa comedia an programma a l'era “**La Caplèta dla discòrdia**” 'd S. Trivero presentà da la compagnia “**Siparietto di San Matteo**” 'd Moncalé.